

Отримано 02.11.23р.
Голова спеціалізованої
вченої ради
ДФ 26.133.039
Д. Гринюк М., проф.
Бровко О.О.

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 26.133.039
у Київському університеті імені Бориса Грінченка
докторці філологічних наук, професорці,
завідувачці кафедри української літератури,
компаративістики і гринченкознавства
Бровко Олені Олександрівні

ВІДГУК

офіційного опонента

Романенко Олені Віталіївни,

докторки філологічних наук, професора

кафедри історії української літератури, теорії літератури і літературної творчості

Навчально-наукового інституту філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

про дисертацію

Ніколаєвої Оксани Юріївни

«Драматургія Олександра Ірванця

у контексті поетики літературного угруповання «Бу-Ба-Бу»,

подану на здобуття ступеня доктора філософії

з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 Філологія

1. Актуальність дослідження.

Аналітичне осмислення естетичних змін в українській літературі кінця ХХ – початку ХХІ століття – одне із найцікавіших завдань сучасного українського літературознавства, адже такі студії акцентують увагу дослідників на унікальному періоді трансформацій – у царині тематики художніх творів, у царині жанру, в колі образів, загалом – у силовому полі художньої картини світу, представленій у творчості різних письменників. Особливо цікаво у цьому контексті є творчий досвід представників літературного угруповання «Бу-Ба-Бу» Юрія Андруховича, Віктора Неборака і Олександра Ірванця, які були зорієнтовані іноді на епатаж, часом – естетичну провокацію, а у цілому – на питоми українські цінності та їх протиставлення імперським ідеологемам пізньої радянської доби. На перший погляд, українське літературознавство завдяки науковим ідеям Тамари Гундорові, Олені Бондаревої, Ярослава Поліщука, Роксани Харчук, Юлії Вишницької, Тетяни Вірченко та ін. має достатньо об'єктивну картину особливостей розвитку історії української літератури наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття. Однак поза увагою дослідників залишаються питання, висвітлення яких би дало змогу вписати творчість представників літературного угруповання «Бу-Ба-Бу» у ширший контекст – не тільки «карнавального постмодерну» (про який писала Тамара Гундорова), але й «постмодерністської концепції «суспільства театру», що трактує різні форми соціального і культурного життя як різновиди перформансу, а також у зв'язку з поняттям кемпу, для якого характерне іронічне рефлексування масової культури і естетизація повсякдення» (с. 216). Саме на це орієнтується Оксана Юріївна Ніколаєва, коли окреслює мету дисертації як «з'ясування художньої своєрідності драматургічного доробку О.Ірванця у контексті постмодерністської поетики української літератури кінця ХХ – початку ХХІ століть, репрезентованої засновниками літературного угруповання «Бу-Ба-Бу», та демонстрація зреалізованості його програмних настанов поза полями прози та поезії» (с. 18). Вочевидь. Творчість О.Ірванця обрана не випадково, бо хоча в сучасному українському літературознавстві існують публікації, присвячені аналізу драматургії О. Ірванця, однак відсутній системний погляд на драматургію цього автора у контексті постмодерного дискурсу.

2. Наукова новизна результатів дослідження (теоретичних та / або експериментальних).

Ідея та концептуальна модель представленого дослідження орієнтовані на розбудову актуальних студій українського літературознавства про особливості розвитку української літератури кінця ХХ – початку ХХІ століття. О. Ніколаєва не тільки уточнила окремі аспекти вивчення творчості представників літературного угруповання «Бу-Ба-Бу», але й запропонувала оригінальну працю про своєрідність драматургії Олександра Ірванця. Важливим актуальним аспектом цієї дисертації є висновок про оновлення жанрових модифікацій в сучасній українській драматургії та розвиток таких жанрів, як монодрама, антиутопія, п'єса-засідання, драма абсурду. Крім того, у цій дисертації набули подальшого розвитку ідеї щодо катастрофічного дискурсу в українській літературі: О. Ніколаєва зауважує, що «Тема катастрофи у творчості О.Ірванця нерозривно пов'язана з постмодерністською за своєю суттю проблемою демаскування «владних дискурсів», які формують масову свідомість за допомогою творення штучних, ідеологічних уявлень про світ» (с. 215), й ці аспекти дослідження можуть бути розвинені в інших студіях, присвячених питанням вивчення дискурсу катастрофізму в українській літературі. Крім того, незаперечною цінністю дисертації є аналіз жанрологічної своєрідності драматургії Олександра Ірванця і висновок, який дослідниця формулює у відповідному розділі: «Жанрові особливості п'єс О. Ірванця яскраво репрезентують складні жанротворчі процеси, що відбуваються в українській драматургії кінця ХХ ст. (епізація й ліризація драми як літературного роду; активне міфотворення; переосмислення жанрових матриць, вироблених попереднім літературним процесом, причому тут може йтися як про віддалені історичні епохи (модифікації жанру містерії), так і популярну у 70–80-ті рр. ХХ ст. форму п'єси-засідання» (с. 164).

3. Теоретичне і практичне значення результатів дисертації.

Дисертація Оксани Ніколаєвої є важливим дослідженням, яке пропонує розглянути еволюцію драматичних жанрів на прикладі творчості Олександра Ірванця та у контексті соціокультурної та художньо-стильової ревізії кінця ХХ – початку ХХІ століття, періоду вироблення нової мови і формування нового дискурсу. У цій праці запропоновано цілісний фаховий аналіз драматичних творів Олександра Ірванця, який може бути залучений в академічну практику викладання української літератури у закладах вищої освіти.

4. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Дисертація Оксани Ніколаєвої засвідчує, що здобувачка на фаховому рівні володіє актуальними методами дослідження (зокрема – біографічним, порівняльним, порівняльно-історичним, міфологічним, герменевтичним, інтертекстуальним), адже вони застосовані аргументовано і системно. У дисертації у проблемно-аналітичному викладі представлено науково достовірні висновки. О. Ю. Ніколаєва на високому фаховому рівні аналізує драматургію Олександра Ірванця, систематизує матеріал і представляє цілісну концепцію взаємозв'язку ідей та інтенцій українського постмодернізму в українській драматургії. Наукові положення цієї дисертації можна оцінити як обґрунтовані та переконливі, а загальні висновки дослідження – логічні, аргументовані і змістовні.

5. Апробація результатів дисертації. Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових публікаціях.

Результати дослідження О. Ю. Ніколаєвої було представлено під час виступів на п'яти всеукраїнських та міжнародних конференціях, а також відображено у семи публікаціях: серед них – чотири статті у фахових виданнях України (категорія Б), дві статті, в яких додатково

оприлюднено результати досліджень, і одна публікація у виданні, яке індексується у міжнародних базах. Тематика доповідей і публікацій вповні відображає основні положення дисертації та результати аналітичного осмислення матеріалу.

6. Структура та зміст дисертації, її самостійність, завершеність, відповідність вимогам щодо оформлення й обсягу.

Дисертація Оксани Ніколаєвої – цілісне самостійне дослідження. Структура дисертації логічно вмотивована поставленими завданнями і окресленою метою: від загальних теоретичних міркувань у першому і другому розділі дослідниця переходить – до глибокого фахового філологічного аналізу у третьому і четвертому розділах і завершує аргументованими і переконливими висновками до усїєї роботи. Варто зазначити, що кожен розділ має проміжні висновки, що підсумовують міркування, викладені у кількох підрозділах. Це дає змогу акцентувати на сутнісних питаннях, яким присвячено кожен окремий розділ дисертації.

У вступі О. Ніколаєва описує гіпотезу дослідження, аргументує його актуальність, окреслює мету і завдання, а також детально описує методологічний підхід, який буде зrealізовано у наступних розділах дослідження. Оскільки дисертація орієнтована на поєднання методів дослідження (зокрема, біографічного, порівняльно-історичного, порівняльного, міфологічного, герменевтичного, інтертекстуального), то авторська думка рухається від аналітичного осмислення загальних тенденцій розвитку української літератури загалом і вітчизняної драматургії зокрема наприкінці ХХ – напочатку ХХІ століття – до детального аналізу жанрових особливостей драматургічних творів Олександра Ірванця. Така модель викладу матеріалу дає можливість уточнити теоретичні положення та ідеї дисертації і продемонструвати, як у живій практиці і творчому досвіді драматурга реалізувалися зміна художньої мови, як на ці зміни впливали соціокультурні та естетичні зміни вказаного періоду. Загальні висновки дисертації О. Ніколаєвої корелюють із визначеною метою та завданнями, системно представляють матеріал кожного із розділів дисертації, окреслюють перспективи розвитку теми дослідження.

7. Дотримання академічної доброчесності в дисертації та наукових публікаціях. Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації.

Аналіз тексту дисертації дає підстави стверджувати, що здобувачка дотрималася вимог академічної доброчесності.

8. Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

Загалом позитивно оцінюючи високий рівень висновків здобувачки, їх обґрунтованість і переконливість, варто зауважити про окремі дискусійні питання, які можуть стати предметом обговорення під час публічного захисту дисертації:

- У межах другого розділу дослідниця аналізує творчість «Бу-Ба-Бу» у контексті постмодерністської театральності. І цей розділ є дуже важливим, бо у ньому детально і ґрунтовно проаналізовано перформанс, театральність, інтелектуальний карнавал як сутнісні чинники розвитку креативної культурної платформи цього літературного угруповання і драматургічних жанрів у творчості Олександра Ірванця. У межах дискусії під час захисту варто уточнити: коли в українському літературно-мистецькому просторі з'являються перформанси як різновид перформативного мистецтва? Як імпровізовані перформанси «Бу-Ба-Бу» вплинули на розвиток цього сценічного мистецтва в Україні? Які перспективи перформансу як жанру в розвитку української літератури? Чи можна вважати поезооперу «Крайслер імперіял», яка була презентована літературним угрупованням «Бу-Ба-Бу» у межах фестивалю «Вивих», прикладом перформансу?

- Дослідниця у дисертації лише частково у межах поставлених завдань аналізує окремі аспекти розвитку українського постмодернізму, систематизує теоретичні ідеї Є.Барана, Н.Бернадської, О.Бондаревої, Т.Гребенюк, Т. Гундорової, О. Ільницького, А.Матусяк та ін. Цей аналіз є важливим для розуміння особливостей формування нової мови, нових жанрово-стильових тенденцій у розвитку української драматургії. Однак під час дискусії на захисту варто було б уточнити, які ознаки українського постмодернізму здобувачка вважає найприкметнішими? Які риси є спільними і відмінним для західноєвропейського та / або американського й українського постмодернізму?
- Ще одне питання, яке варто обговорити під час захисту: як співвідносяться процеси деміфологізації та реміфологізації у творчій практиці Олександра Ірванця – драматурга? Чи можна такі явища вважати провідною тенденцією розвитку сучасної української драматургії?

9. Загальний висновок про рівень набуття здобувачкою теоретичних знань, відповідних умінь, навичок та компетентностей.

Дискусійні положення, однак, не знижують загальної високої оцінки дослідження Оксани Юрїївни Ніколаєвої, адже дисертація виконана на високому фаховому рівні. Це цілісне дослідження, яке увиразнює актуальні студії із історії української літератури, доповнює уявлення про тенденції розвитку української драматургії, презентує цікаве поєднання методологічних підходів у питаннях вивчення драматургії. Ця дисертація розширює уявлення про естетичні закономірності розвитку української літератури кінця ХХ – початку ХХІ століття, у тому числі особливості українського постмодернізму як художньої практики у драматургії на прикладі творчості Олександра Ірванця.

10. Загальна оцінка дисертації і наукових публікації щодо їхнього наукового рівня та з урахуванням дотримання академічної доброчесності та щодо відповідності вимогам.

Дисертація відповідає вимогам п. 6–9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження наукового ступеня доктора філософії, затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України №44 від 12 січня 2022 р. (зі змінами) та наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 р. (зі змінами) «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», затвердженого Міністерством юстиції України 0302.2017 р № 115/30023, а авторка дисертації – Оксана Юрїївна Ніколаєва – заслуговує а присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 Філологія.

Офіційний опонент:

докторка філологічних наук, професорка
кафедри історії української літератури,
теорії літератури і літературної творчості
Навчально-наукового інституту філології
Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

Олена РОМАНЕНКО

ДІЯНС ЗАСІДКА
ВЧЕНОЇ СЕПАРАТНОЇ РАДИ
Нараульня Н.В.
25.10.2023р.

